DOI: 10.34616/fiuw.2020.2.327.346

Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis
2020, vol. 9 (2), 327–346

Grzegorz Kamieński
Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu
ORCID: 0000-0002-1278-7950

Zaskarżanie postanowień wydanych w trybie art. 598[15] k.p.c.

Appealing against decisions under the procedure of the art. 598[15] of the Code of Civil Procedure (CCP)

Streszczenie

Autor analizuje kwestie związane z zaskarżeniem postanowień wydanych w trybie art. 598[15] k.p.c. Na podstawie omawianego przepisu sąd może wydać postanowienie, w którym zagrozi osobie, pod której pieczą dziecko pozostaje, nakazaniem zapłaty na rzecz osoby uprawnionej do kontaktu z dzieckiem oznaczonej sumy pieniężnej za każde naruszenie obowiązku wynikającego z orzeczenia albo ugody. Podobnie sąd może wydać postanowienie, w którym zagrozi osobie uprawnionej do kontaktu z dzieckiem (albo osobie, której zabroniono kontaktu z dzieckiem) nakazaniem zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej na rzecz osoby, pod której pieczą dziecko pozostaje, za każde naruszenie obowiązku wynikającego z orzeczenia albo ugody. Zaskarżanie postanowień w tym zakresie jest kwestią sporną w doktrynie i judykaturze.

Słowa kluczowe

zwyczajne środki odwoławcze, Kodeks postępowania cywilnego, apelacja, zażalenia

Abstract

The author analyzes the issues related to the appeal against decisions issued under art. 598[15] of the Code of Civil Procedure. On the basis of the discussed provision, the court may issue a decision threatening the person, under whose care the child remains, with an order to pay a specified sum of money to the person authorized to contact the child for each violation of an obligation resulting from the decision or settlement. Similarly, the court may issue decision threatening the person authorized to contact the child (or a person forbidden to contact with the child) with on order to pay a sum of money to the person under whose care the child remains for each violation of an obligation resulting from the judgment or settlement. Complaining in this respect is a controversial issue in the doctrine and judicature.

Keywords

ordinary remains, Code of Civil Procedure, appeal, complains

Wprowadzenie

Zaskarżanie postanowień sądu wydanych w trybie przepisu art. 598^{15} ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego[1] jest przedmiotem licznych kontrowersji, zarówno w doktrynie postępowania cywilnego, jak i w judykaturze. W piśmiennictwie wyrażono pogląd, że w Kodeksie postępowania cywilnego środki zaskarżenia dzielą się na środki odwoławcze oraz inne środki zaskarżenia, gdzie cechą tych pierwszych jest ich dewolutywny charakter powodujący przeniesienie sprawy do sądu wyższej instancji, zaś wyjątek dotyczy zażalenia, które w pewnych wypadkach może rozpoznać sąd I instancji, który wydał postanowienie zaskarżone zażaleniem[2]. Wyjątkowość zażalenia wynika ponadto z tego, że może mieć różny charakter i być: środkiem odwoławczym (zażalenie klasyczne, zażalenie do Sądu Najwyższego oraz zażalenie na odmowę dokonania czynności), środkiem prawnym na orzeczenie sądu II instancji, uchylającym wyrok sądu I instancji, innym środkiem zaskarżenia albo środkiem wszczynającym postępowanie procesowe[3].

Problematyka analizowanego zagadnienia nabrała jeszcze większego znaczenia wraz z wejściem w życie nowelizacji ustawy procesowej, co miało miejsce na mocy ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw[4]. Przywołaną ustawą, na mocy przepisu art. 394^{1a} k.p.c., rozszerzono katalog zażaleń rozpoznawanych jako „zażalenia poziome", a więc zażalenia rozpoznawane przez inny skład sądu I instancji. Spowodowało to wątpliwości sądów orzekających w sprawach dotyczących wykonywania kontaktów z dzieckiem, uregulowanych w przepisach art. 598^{15}–598^{21} k.p.c., czy środki odwoławcze w tym zakresie powinny być rozpoznawane przez sądy wyższego rzędu, czy też przez inne składy sądów I instancji.

1. Postępowanie dotyczące wykonywania kontaktów z dzieckiem

W myśl regulacji art. 598^{15} § 1 k.p.c., jeżeli osoba, pod której pieczą dziecko pozostaje, nie wykonuje albo niewłaściwie wykonuje obowiązki wynikające z orzeczenia albo z ugody zawartej przed sądem lub przed mediatorem w przedmiocie kontaktów z dzieckiem, sąd opiekuńczy, uwzględniając sytuację majątkową tej osoby, zagrozi jej nakazaniem zapłaty na rzecz osoby uprawnionej do kontaktu z dzieckiem oznaczonej sumy pieniężnej za każde naruszenie obowiązku. Natomiast w myśl art. 598 § 2 k.p.c.,

[1] T.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1575; dalej jako k.p.c.

[2] H. Pietrzkowski, [w:] T. Ereciński, J. Gudowski (red.), *System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom III. Środki zaskarżenia,* Lexis Nexis, Warszawa 2013, s. 659 i n.

[3] *Ibidem.*

[4] Dz.U. z 2019 r. poz. 1469; dalej jako k.p.c. 2019.

jeżeli osoba uprawniona do kontaktu z dzieckiem albo osoba, której tego kontaktu zakazano, narusza obowiązki wynikające z orzeczenia albo z ugody zawartej przed sądem lub przed mediatorem w przedmiocie kontaktów z dzieckiem, sąd opiekuńczy zagrozi tej osobie nakazaniem zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej na rzecz osoby, pod której pieczą dziecko pozostaje, stosując odpowiednio przepis art. 598^{15} § 1 k.p.c.

Postępowanie dotyczące wykonywania kontaktów z dzieckiem obejmuje dwa etapy. W pierwszym z nich sąd orzeka o zagrożeniu nakazaniem zapłaty określonej osobie oznaczonej sumy pieniężnej za każde naruszenie. W art. 598^{15} § 1 k.p.c. zagrożenie to jest adresowane do osoby sprawującej pieczę nad dzieckiem, która nie wykonuje albo niewłaściwie wykonuje obowiązki wynikające z orzeczenia albo z ugody zawartej przed sądem lub przed mediatorem w przedmiocie kontaktów z dzieckiem, i dotyczy zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej osobie uprawnionej do kontaktu z dzieckiem[5]. Z kolei w art. 598^{15} § 2 k.p.c. zagrożenie jest adresowane do osoby uprawnionej do kontaktu z dzieckiem albo osoby, której tego kontaktu zakazano, naruszającej obowiązki wynikające z orzeczenia albo z ugody zawartej przed sądem lub przed mediatorem w przedmiocie kontaktów z dzieckiem, zaś w tym przypadku zagrożenie dotyczy zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej na rzecz osoby, pod której pieczą dziecko pozostaje[6].

Pierwowzoru takiego rozwiązania można doszukiwać się w prawodawstwie francuskim[7]. Prawo francuskie odrzucało bowiem egzekucyjne wymuszenie danego działania dłużnika, przewidywało natomiast obowiązek odszkodowania przez dłużnika wynikłej z jego zaniechań szkody wierzyciela[8]. Wynikało to z faktu, że konstrukcja prawna funkcjonująca w odniesieniu do „zwykłych" obowiązków dłużnika nie sprawdzała się jednak w wypadku obowiązków, których przedmiotem były kwestie odnoszące się do kontaktów z dzieckiem, gdyż nie tylko nie dało się jednoznacznie określić wysokości materialnej szkody wierzyciela, ale przede wszystkim żadne odszkodowanie nie mogło zastąpić kontaktu z dzieckiem[9]. „Judykatura wyszła naprzeciw powstającym trudnościom, tworząc instytucję *astreinte* (sumy przymusowej), polegającą na przekształceniu funkcji, jaką miało spełniać przewidziane ustawowo odszkodowanie. O ile więc w wypadkach «zwykłych» odszkodowanie przyznane wierzycielowi miało kompensować poniesioną przezeń szkodę, powstałą na skutek niespełnienia przez dłużnika obowiązku czynienia (*facere*), o tyle w wypadku *astreinte* przede wszystkim stanowiło ono dla

[5] S. Jastrzemska, [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, art. 507–1216. T. II*, C.H. Beck, Warszawa 2019, art. 598^{15}, Nb 2.

[6] *Ibidem.*

[7] J. Gudowski, [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom IV. Postępowanie rozpoznawcze. Postępowanie zabezpieczające*, wyd. V, Wolters Kluwer, Warszawa 2016, art. 598^{15}, Nb 1.

[8] *Ibidem*.

[9] *Ibidem*.

dłużnika swoistą finansową dolegliwość, wzrastającą w miarę jego zwłoki; tym właśnie sposobem dłużnik zmuszany był do spełnienia ciążącego na nim obowiązku”[10].

Powyżej opisane rozwiązanie zostało wprowadzone do polskiej ustawy procesowej dopiero z dniem wejścia w życie ustawy z dnia 26 maja 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego[11]. Powołaną ustawą w Części pierwszej w Księdze drugiej w Tytule II w Rozdziale 2 ustawy procesowej dodano Oddział 6 „Sprawy dotyczące kontaktów z dzieckiem”, obejmujący art. 598^{15}–598^{21} k.p.c.

Natomiast we wcześniejszych latach wykonywanie obowiązków wynikających z określenia kontaktów z dzieckiem podlegało egzekucji sądowej prowadzonej na podstawie art. 1050 i 1051 k.p.c. W uchwale Sądu Najwyższego z dnia 20 marca 1992 r., III CZP 16/92, wskazano, że wykonanie przyznanego w wyroku orzekającym rozwód uprawnienia jednego z rozwiedzionych małżonków do określonych kontaktów z dzieckiem może być w razie przeszkadzania tym kontaktom przez drugiego małżonka wymuszone na nim na podstawie art. 1051 k.p.c. także wówczas, gdy w wyroku wprost nie zakazano mu przeszkadzania tym kontaktom[12]. Jak słusznie zauważył Sąd Najwyższy, konsekwencją odmiennego stanowiska byłaby konieczność uzyskiwania przez rozwiedzionego małżonka, uprawnionego na podstawie orzeczenia zawartego w wyroku rozwodowym do określonych kontaktów z dzieckiem – w razie przeszkadzania tym kontaktom przez drugiego z małżonków – kolejnego orzeczenia sądu wyraźnie zakazującego temu drugiemu małżonkowi takiego zachowania się[13]. „Dopiero bowiem wymienione orzeczenie stanowiłoby tytuł egzekucyjny. Nietrudno zauważyć, że taki tok postępowania znacznie przedłużałby i komplikował prawidłowe wykonanie zawartego w wyroku rozwodowym orzeczenia w przedmiocie sposobu wykonywania władzy rodzicielskiej, co godziłoby w podstawowe dobro, któremu orzeczenie to ma służyć – dobro dziecka. Dlatego, wbrew wątpliwościom stanowiącym istotę zagadnienia prawnego przedstawionego do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu, praktyka sądowa słusznie zajmuje jednolite na ogół stanowisko, które znalazło wyraz w niniejszej, aprobującej ją uchwale. Koncesja poczyniona w danym wypadku – w drodze wyjątku – na rzecz rezygnacji z pewnych wymogów formalnych, którym powinien odpowiadać tytuł egzekucyjny, nie rodzi niebezpieczeństwa nadużyć, ponieważ organem egzekucyjnym, do którego należy w tym wypadku wykonanie tytułu egzekucyjnego jest sąd (art. 758 k.p.c. w zw. z art. 1051 k.p.c.), co daje wystarczającą gwarancję prawidłowego jego wykonania”[14].

[10] *Ibidem.*
[11] Dz.U. z 2011 r. Nr 144, poz. 854.
[12] LEX nr 27630.
[13] *Ibidem.*
[14] *Ibidem.*

Zmiany, których efektem było wprowadzenie do ustawy procesowej Oddziału 6 „Sprawy dotyczące kontaktów z dzieckiem", obejmującego art. 598^{15}–598^{21} k.p.c., wyrosły na fali krytyki dotychczasowych rozwiązań jako nieskutecznych[15]. W uzasadnieniu projektu do przywołanej nowelizacji ustawy wskazano, że celem proponowanej w projekcie zmiany jest wprowadzenie do polskiego systemu prawnego narzędzi, przy pomocy których sądy opiekuńcze będą mogły wyegzekwować w sposób zgodny ze swoimi wcześniejszymi orzeczeniami kontakt obojga rodziców z dzieckiem, np. w przypadku orzeczenia rozwodu, gdy sąd opiekuńczy rozstrzyga o władzy rodzicielskiej nad wspólnym małoletnim dzieckiem obojga małżonków i o kontaktach rodziców z dzieckiem, a rodzic, u którego dziecko zamieszkuje, uniemożliwia bądź utrudnia te kontakty[16]. W ocenie projektodawców miało to zapewnić jednocześnie pełniejszą realizację normy wyrażonej w art. 113 § 1 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy[17], który stanowi, że niezależnie od władzy rodzicielskiej rodzice oraz ich dziecko mają prawo i obowiązek utrzymywania ze sobą kontaktów.

Jak słusznie zauważył J. Gudowski, przepisy art. 598^{15}–598^{21} k.p.c. normują wykonywanie kontaktów z dzieckiem w sposób kompleksowy, umożliwiając elastyczną i skuteczną reakcję sądu opiekuńczego na rozmaite sytuacje i stany faktyczne, nakierowaną przede wszystkim na dobro dziecka, przy maksymalnym zachowaniu praw rodziców (opiekunów)[18]. „Umiejscowienie tych przepisów w ramach postępowania nieprocesowego – bezpośrednio po przepisach normujących odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką – odbiera im charakter egzekucyjny, właściwy przepisom ulokowanym w części trzeciej kodeksu postępowania cywilnego, i nie pozwala do nich sięgać. W związku z tym postępowanie dotyczące wykonywania kontaktów z dzieckiem staje się postępowaniem opiekuńczym. Jest *sui generis* postępowaniem rozpoznawczym (jurysdykcyjnym), choć – w przeciwieństwie do postępowania o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej pozostającej pod opieką regulującym fazę rozstrzygającą i realizacyjną (wykonawczą) – obejmuje tylko fazę wykonawczą; fazę rozstrzygającą regulują przepisy ogólne o postępowaniu opiekuńczym"[19].

Jak już wcześniej wspomniano, postępowanie dotyczące wykonywania kontaktów z dzieckiem obejmuje dwa etapy. W pierwszym sąd orzeka o zagrożeniu nakazaniem za-

[15] Zob.: uchwała SN z dnia 28 sierpnia 2008 r., III CZP 75/08, OSNC 2009, nr 1, poz. 12; R. Zegadło, *Glosa do uchwały SN z dnia 28 sierpnia 2008 r.*, „Rodzina i Prawo" 2009, nr 11, s. 85; A. Kallaus, *Glosa do uchwały SN z dnia 28 sierpnia 2008 r.*, „Rodzina i Prawo" 2009, nr 12, s. 103; B. Dunajska, *Rozważania o wykonywaniu postanowienia o ustaleniu kontaktów z dzieckiem w świetle uchwały Sądu Najwyższego z dnia 28 sierpnia 2008 r., III CZP 75/08*, „Rodzina i Prawo" 2011, nr 19, s. 33.

[16] Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, druk sejmowy nr 1856, Sejm VI kadencji, s. 1.

[17] Dz.U. z 1964 r. Nr 9, poz. 59 z późn. zm.; dalej jako k.r.o.

[18] J. Gudowski, [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks*…, art. 598^{15}, Nb 2.

[19] *Ibidem.*

płaty określonej osobie oznaczonej sumy pieniężnej za każde naruszenie. W art. 598^{15} § 1 k.p.c. zagrożenie to jest adresowane do osoby sprawującej pieczę nad dzieckiem, która nie wykonuje albo niewłaściwie wykonuje obowiązki wynikające z orzeczenia albo z ugody zawartej przed sądem lub przed mediatorem w przedmiocie kontaktów z dzieckiem, i dotyczy zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej osobie uprawnionej do kontaktu z dzieckiem. Z kolei w art. 598^{15} § 2 k.p.c. zagrożenie jest adresowane do osoby uprawnionej do kontaktu z dzieckiem albo osoby, której tego kontaktu zakazano, naruszającej obowiązki wynikające z orzeczenia albo z ugody zawartej przed sądem lub przed mediatorem w przedmiocie kontaktów z dzieckiem. W tym wypadku zagrożenie dotyczy zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej na rzecz osoby, pod której pieczą dziecko pozostaje.

Co do zasady, wyczerpanie pierwszego etapu jest konieczne, aby przejść do drugiego etapu. Jednakże należy zauważyć, że postępowanie to nie zawsze będzie dwuetapowe. „Z różnych przyczyn może się ograniczyć do etapu pierwszego, np. gdy po zagrożeniu nakazaniem zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej do sądu nie wpłynie wniosek o nakazanie zapłaty tej sumy, albo wyłącznie do etapu drugiego. Druga sytuacja będzie miała miejsce w przypadku, gdy sąd zagroził nakazaniem zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej już w postanowieniu ustalającym kontakty na podstawie art. 582 (1) § 3 k.p.c.”[20]. Przywołany przepis art. 582^{1} § 3 k.p.c. stanowi, że sąd może zagrozić nakazaniem zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej w razie uzasadnionej obawy naruszenia obowiązków wynikających z wydanego postanowienia o kontaktach z dzieckiem przez osobę, pod której pieczą dziecko pozostaje, albo przez osobę uprawnioną do kontaktu oraz przez osobę, której kontaktu zakazano. Jeżeli zatem doszło do naruszenia obowiązków wynikających z postanowienia o kontaktach, osoba, pod której pieczą dziecko przebywa, albo osoba uprawniona do kontaktów może od razu wystąpić do sądu opiekuńczego o nakazanie przez sąd zapłaty sumy pieniężnej oznaczonej w postanowieniu o kontaktach, stosownie do liczby dokonanych naruszeń[21].

Wymaga także podkreślenia, że ułatwienie egzekucji kontaktów osoby uprawnionej z dzieckiem jest obowiązkiem państwa, co zostało wielokrotnie podkreślone w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPCz)[22]. W wyroku ETPCz z dnia 28 czerwca 2016 r. wskazano, że konflikt pomiędzy rodzicami dziecka nie zwalnia państwa z obowiązku działania na rzecz ułatwienia rodzicowi kontaktów z dzieckiem, o ile nie wpływa on na przebieg postępowania egzekucyjnego lub nie jest powodem opóźnień oraz braku skuteczności działań należących do państwa[23]. „Spory

[20] J. Jagieła, [w:] A. Marciniak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom III. Komentarz. Art. 425–729*, C.H. Beck, Warszawa 2020, art. 598^{15}, Nb IV.1.

[21] *Ibidem.*

[22] Zob. np. wyrok ETPCz z dnia 28 czerwca 2016 r., 28623/12, Legalis.

[23] Wyrok ETPCz z dnia 28 czerwca 2016 r., 28623/12, Legalis.

dotyczące kontaktów i miejsca zamieszkania dziecka mają istotne znaczenie dla wszystkich zainteresowanych stron. Brak współpracy pomiędzy rodzicami, którzy rozeszli się, nie jest okolicznością, która może sama z siebie zwalniać władze od swoich pozytywnych obowiązków wynikających z art. 8 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z dnia 4 listopada 1950 r.[24] To raczej nakłada na władze obowiązek podjęcia środków, które pogodzą sprzeczne interesy stron, mając na uwadze nadrzędne interesy dziecka"[25]. W przywołanym orzeczeniu ETPCz zwrócił uwagę, że ważnym czynnikiem w postępowaniach dotyczących dzieci jest to, że czas nabiera szczególnego znaczenia, ponieważ zawsze istnieje niebezpieczeństwo, że wszelkie opóźnienia proceduralne doprowadzą do faktycznego rozstrzygnięcia problemu przed sądem, zaś upływ czasu może mieć nieodwracalne skutki dla stosunków między dzieckiem a rodzicem, którzy nie prowadzą wspólnego życia[26].

2. Zaskarżalność orzeczenia o zagrożeniu nakazaniem zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej

Sąd orzeka o zagrożeniu nakazaniem zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej postanowieniem. Postanowienie to sąd może wydać tylko na wniosek osoby uprawnionej, czyli osoby, pod której pieczą dziecko pozostaje, albo osoby uprawnionej do kontaktu. Choć w postępowaniu uregulowanym przepisami art. 598^{15} i n. k.p.c. mamy do czynienia z postępowaniem opiekuńczym, to sąd nie może wydać postanowienia o zagrożeniu nakazaniem zapłaty oznaczonej sumy z urzędu w trybie art. 570 k.p.c., gdyż możliwość taka została wyłączona przez przepis art. 598^{18} § 1 k.p.c. Natomiast na zasadach ogólnych z żądaniem zagrożenia nakazaniem zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej może wystąpić prokurator, Rzecznik Praw Obywatelskich oraz Rzecznik Praw Dziecka.

Jak zauważa M. Malczyk[27], sąd opiekuńczy w celu zapewnienia wykonywania kontaktów może w szczególności:

1) zobowiązać osobę uprawnioną do kontaktu z dzieckiem lub osobę, pod której pieczą dziecko pozostaje, do pokrycia kosztów podróży i pobytu dziecka lub także osoby towarzyszącej dziecku, w tym kosztów powrotu do miejsca stałego pobytu;
2) zobowiązać osobę, pod której pieczą dziecko pozostaje, do złożenia na rachunek depozytowy Ministra Finansów odpowiedniej kwoty pieniężnej w celu pokrycia wydatków uprawnionego związanych z wykonywaniem kontaktu na wypadek nie-

[24] Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284.
[25] Wyrok ETPCz z dnia 28 czerwca 2016 r., 28623/12, Legalis.
[26] *Ibidem.*
[27] M. Malczyk, [w:] A. Góra-Błaszczykowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I B. Komentarz. Art. 425–729*, wyd. 3, C.H. Beck, Warszawa 2020, art. 598^{15}, Nb 2.

wykonania lub niewłaściwego wykonania przez osobę zobowiązaną obowiązków wynikających z postanowienia o kontaktach; nie dotyczy to rodzin zastępczych, rodzinnych domów dziecka, rodzin pomocowych, placówek opiekuńczo-wychowawczych, regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych oraz interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych;

3) odebrać od osoby uprawnionej do kontaktu z dzieckiem lub osoby, pod której pieczą dziecko pozostaje, przyrzeczenie określonego zachowania.

Kwestia zaskarżalności postanowień wydanych w trybie art. 598^{15} k.p.c. stanowi przedmiot sporu. Wskazać należy, po pierwsze, na wątpliwość, czy zaskarżalność postanowienia oddalającego wniosek o zagrożenie nakazaniem zapłaty następuje na podstawie zażalenia czy też apelacji; po drugie, na niejednoznaczność odnoszącą się do rozpoznania zażaleń wydanych przez sąd opiekuńczy w trybie art. 598^{15} k.p.c. przez sąd II instancji lub też przez inny skład równorzędny sądu I instancji.

W uzasadnieniu projektu ustawy wskazano, że postanowienia, o których mowa w oddziale 6 ustawy procesowej, nie kończą postępowania, istotą postępowania jest bowiem sukcesywne stosowanie środków o narastającej dolegliwości, a poza tym wnioski o nakazanie zapłaty, o których mowa w przepisie art. 598^{16} k.p.c., mogą być też ponawiane w związku z powtarzającymi się naruszeniami[28]. „Dlatego też należało wyraźnie przewidzieć, że od każdego z postanowień przewidzianych w oddziale 6 przysługuje zażalenie. Ponadto należało rozstrzygnąć, kiedy sąd umarza postępowanie. Zgodnie z art. 598 (21) k.p.c., sąd umarza postępowanie, jeżeli w ciągu sześciu miesięcy od uprawomocnienia ostatniego postanowienia nie wpłynął kolejny wniosek w sprawach, o których mowa w art. 598 (15)–598 (18) k.p.c. Oczywiście nie wyłącza to ogólnej zasady wyrażonej w art. 355 § 1 k.p.c., która w omawianych sprawach znajdzie zastosowanie, jeżeli podstawa do prowadzenia omawianego postępowania odpadła, tzn. przestało obowiązywać orzeczenie lub ugoda określające kontakty (np. dziecko ukończyło 18 lat). Jeżeli na podstawie art. 598 (21) k.p.c. sąd umorzył postępowanie, to wydane postanowienia pozostają w mocy, co dotyczy w szczególności postanowienia wydanego w myśl art. 598 (15) k.p.c., które może być podstawą do zastosowania w ewentualnym nowym postępowaniu od razu środka z art. 598 (16) k.p.c. (nakazania zapłaty) bez potrzeby ponawiania zagrożenia jego zastosowaniem. Po umorzeniu postępowania mogą być egzekwowane przez komornika sumy, których zapłatę sąd już nakazał (egzekucja świadczeń pieniężnych)”[29].

Przepis art. 598^{15} § 3 k.p.c. stanowi, że na postanowienia sądu, o których mowa w art. 598^{15} § 1 i 2 k.p.c., przysługuje zażalenie. Bezsporne jest, że na postanowienia

[28] Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, druk sejmowy nr 3063, Sejm VI kadencji, s. 6.

[29] *Ibidem.*

sądu opiekuńczego zagrażające nakazaniem zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej przysługuje zażalenie[30].

Wątpliwości budzi jednak zaskarżalność postanowień oddalających wniosek o zagrożenie nakazaniem zapłaty. Już od momentu wejścia w życie przepisu art. 598[15] k.p.c. kwestia ta stanowiła przedmiot rozbieżności w orzecznictwie i doktrynie. W ówczesnym piśmiennictwie wskazywano, że zażalenie przysługuje tylko na postanowienie o zagrożeniu nakazaniem zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej, zaś nie przysługuje na postanowienie odrzucające albo oddalające wniosek o wydanie takiego nakazu[31]. Prezentowane były także stanowiska, że zażalenie przysługuje na jakiekolwiek rozstrzygnięcie wydane na podstawie przepisu art. 598[15] k.p.c.[32]

Mając na względzie pojawiające się wątpliwości, w dniu 22 maja 2013 r. Sąd Najwyższy podjął uchwałę: „Na postanowienie oddalające wniosek o zagrożenie nakazaniem zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej osobie, która nie wykonuje albo niewłaściwie wykonuje obowiązki w przedmiocie kontaktów z dzieckiem (art. 598 (15) § 1 k.p.c.), przysługuje zażalenie”[33]. W uzasadnieniu uchwały Sąd Najwyższy podkreślił, że z ogólnych przepisów o postępowaniu nieprocesowym wynika, że w postępowaniu tym orzeczenia sądu zapadają w formie postanowień, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej, oraz że od postanowień sądu I instancji orzekających co do istoty sprawy przysługuje apelacja, a na inne postanowienia tego sądu – w wypadkach wskazanych w ustawie – zażalenie[34]. Sąd Najwyższy przypomniał, że postanowieniami orzekającymi co do istoty sprawy są postanowienia rozstrzygające o żądaniu będącym przedmiotem postępowania, czyli takie, które odpowiadają wydawanym w procesie wyrokom; innymi słowy, postanowienia merytoryczne, rozstrzygające kwestie materialnoprawne[35]. „Chodzi tu zarówno o postanowienia, które dotyczą całego przedmiotu postępowania, jak i takie, które odnoszą się tylko do części postępowania. Dla zaskarżalności postanowienia orzekającego co do istoty sprawy apelacją nie ma w związku z tym znaczenia to, czy kończy ono postępowanie w sprawie, czy stanowi jedynie zamknięcie fragmentu postę-

[30] Zamiast wielu: J. Jagieła, [w:] A. Marciniak (red.), *Kodeks*…, art. 598[15], Nb V.3.

[31] J. Jagieła, [w:] K. Piasecki, A. Marciniak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie nieprocesowe, w razie zaginięcia lub zniszczenia akt, zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do artykułów 506–1088. Tom III*, wyd. 5, C.H. Beck, Warszawa 2012, art. 598[15], Nb 13; E. Marszałkowska-Krześ, [w:] E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, wyd. 7, C.H. Beck, Warszawa 2012, art. 598[15], Nb 8; P. Pruś, [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, wyd. 2, Wolters Kluwer, Warszawa 2013, art. 598[15], Nb 6.

[32] A. Zieliński, [w:] A. Zieliński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, wyd. 6, C.H. Beck, Warszawa 2012, art. 598[15], Nb 4; postanowienie SO w Toruniu z dnia 10 sierpnia 2012 r., VIII Cz 392/12, LEX nr 1714407.

[33] Uchwała SN z dnia 22 maja 2013 r., III CZP 25/13, www.sn.pl.

[34] *Ibidem.*

[35] *Ibidem.*

powania lub jednego z jego etapów”[36]. Jak zauważył jednak Sąd Najwyższy, przepis art. 518 k.p.c., pomimo braku w jego treści stosownych zastrzeżeń, nie reguluje sposobu zaskarżania postanowień w sposób całościowy i jednolity[37]. „W niektórych przepisach księgi drugiej części pierwszej kodeksu postępowania cywilnego ustawodawca przewidział bowiem zażalenie na postanowienia merytoryczne. Przykładowo można tu wskazać przepisy art. 551 § 2 k.p.c., art. 586 (1) k.p.c., czy art. 648 § 2 k.p.c., według których na postanowienia co do istoty sprawy – zamiast apelacji – przysługuje zażalenie”[38]. W uzasadnieniu uchwały podkreślono, że zasada wyrażona w art. 518 k.p.c. doznaje wyjątków, w których zażalenie służy *de facto* kontroli postanowień orzekających co do istoty sprawy. Sąd Najwyższy przyznał więc, że dobór właściwego środka zaskarżenia w odniesieniu do postanowień orzekających co do istoty sprawy, zwłaszcza niekończących postępowania w sprawie, może nasuwać pewne wątpliwości[39]. Konkludując, Sąd Najwyższy stanął jednak na stanowisku, że regulując pierwszy etap postępowania dotyczącego wykonywania kontaktów z dzieckiem, ustawodawca w art. 598^{15} § 3 k.p.c. przesądził, że na postanowienia sądu, o których mowa w art. 598^{15} § 1 i 2 k.p.c., przysługuje zażalenie. Postanowienia te, choć nie należą do kategorii kończących postępowanie w sprawie, są jednak postanowieniami merytorycznymi, a tego rodzaju postanowienia, zgodnie z regułą wyrażoną w art. 518 k.p.c., podlegają zaskarżeniu apelacją, jednakże ustawodawca uznał, że w tym wypadku właściwym środkiem zaskarżenia postanowień, wydanych w postępowaniu nieprocesowym będącym *sui generis* postępowaniem rozpoznawczym, jest zażalenie[40]. Sąd Najwyższy zważył, że „Wykładnia językowa art. 598 (15) § 3 k.p.c. prowadzi do wniosku, że przewidziane w nim zażalenie przysługuje obojgu uczestnikom postępowania i może dotyczyć wszystkich kwestii rozstrzygniętych w zaskarżonym postanowieniu. Środek ten służy więc nie tylko kontroli prawidłowości zagrożenia nakazaniem zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej, lecz także braku orzeczenia o takim zagrożeniu oraz prawidłowości określenia sumy pieniężnej należnej za naruszenie obowiązków w przedmiocie kontaktów z dzieckiem. Dokonany w art. 598 (15) § 3 k.p.c. dobór środka zaskarżenia w postaci zażalenia oznacza, że postanowienia, o których mowa w § 1 i 2 tego artykułu, zostały przez ustawodawcę uznane za «inne» w rozumieniu art. 518 zdanie drugie k.p.c. Nie można w tej sytuacji zaaprobować koncepcji, zgodnie z którą w razie oddalenia wniosku o zagrożenie nakazaniem zapłaty sumy pieniężnej wnioskodawcy przysługiwałaby apelacja”[41].

[36] *Ibidem.*
[37] *Ibidem.*
[38] *Ibidem.*
[39] *Ibidem.*
[40] *Ibidem.*
[41] *Ibidem.*

Koncepcja przedstawiona w powyżej przytoczonej uchwale SN budzi jednak wątpliwości.

Po pierwsze, postanowienie w przedmiocie zagrożenia nakazaniem zapłaty orzeczonej sumy pieniężnej jest rozstrzygnięciem o charakterze merytorycznym, tzn. co do istoty sprawy. Jednakże nie kończy ono postępowania, co wynika z regulacji zawartej w art. 598^{20} k.p.c. Zakończenie postępowania następuje na skutek wydania postanowienia o umorzeniu postępowania. Wynika to z art. 598^{20} k.p.c., w myśl którego sąd umarza postępowanie, jeżeli w ciągu 6 miesięcy od uprawomocnienia ostatniego postanowienia nie wpłynął kolejny wniosek w sprawach wykonywania kontaktów z dzieckiem. W tym zakresie można się zgodzić z tezą SN, że mogło to zadecydować o przyjęciu przez ustawodawcę, że najwłaściwszym środkiem odwoławczym będzie w tym wypadku zażalenie, a nie apelacja. Jednakże uznanie, że wolą ustawodawcy było, aby na postanowienie oddalające wniosek o zagrożenie nakazaniem zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej osobie, która nie wykonuje albo niewłaściwie wykonuje obowiązki w przedmiocie kontaktów z dzieckiem, przysługiwało zażalenie, jest sprzeczne z uzasadnieniem zawartym w projekcie ustawy. Projektodawcy wprost wskazali, że: „Należy wyjaśnić, że postanowienia, o których mowa w oddziale 6, nie kończą postępowania, istotą postępowania jest bowiem sukcesywne stosowanie środków o narastającej dolegliwości, a poza tym wnioski o nakazanie zapłaty mogą być też ponawiane w związku z powtarzającymi się naruszeniami. Dlatego też należało wyraźnie przewidzieć, że od każdego z postanowień przewidzianych w oddziale 6 przysługuje zażalenie”[42]. Odmiennie jednak należy traktować zaskarżanie postanowień oddalających wniosek, o którym mowa w przepisie art. 598^{15} k.p.c. W takiej sytuacji mamy do czynienia z postanowieniem kończącym postępowanie w sprawie. Tym samym, postanowienie sądu opiekuńczego oddalające wniosek o zagrożenie nakazaniem określonej sumy pieniężnej powinno być zaskarżalne w drodze apelacji. Podobny pogląd wyraziła M. Malczyk, uznając, że jest to rozstrzygnięcie co do istoty sprawy, jako że merytorycznego zważenia przez sąd wymagało to, czy w świetle ustalonych okoliczności faktycznych dotyczących niewykonywania lub nienależytego wykonywania obowiązków w zakresie kontaktów, uczestnik postępowania nie ponosi za to odpowiedzialności, co prowadzi do ekskulpacji osoby, pod pieczą której dziecko pozostaje[43].

Po drugie, należy mieć na względzie, że uzasadnienie projektu ustawy stanowi wykładnię autentyczną[44]. W wyroku SA w Lublinie z dnia 7 lipca 2020 r., I ACa 366/19, wskazano, że „W doktrynie podkreśla się, że wyjaśnienie wzajemnej relacji pomiędzy

[42] Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, druk sejmowy nr 3063, Sejm VI kadencji, s. 6.

[43] M. Malczyk, [w:] A. Góra-Błaszczykowska (red.), *Kodeks*…, art. 598^{15}, Nb 8.

[44] Wyrok SA w Lublinie z dnia 7 lipca 2020 r., I ACa 366/19, Legalis.

ustępami 1 i 4 art. 59a ustawy Prawo bankowe może pozornie budzić wątpliwości, które rozwiewa jednak wykładnia autentyczna przepisu (uzasadnienie projektu ustawy nowelizującej – Druk sejmowy VII kadencji, Nr 3434)"[45]. Podobny problem występuje na gruncie przepisu art. 598[15] k.p.c. Choć wydawać się może, że kwestia zaskarżalności postanowień oddalających wniosek o zagrożenie nakazaniem zapłaty została przeoczona przez ustawodawcę, to jednak z uzasadnienia projektu ustawy wyraźnie wynika, że zażalenie przysługuje na postanowienie w przedmiocie orzeczenia o zagrożeniu nakazaniem zapłaty. *A contrario*, skoro w przypadku postanowienia oddalającego wniosek o zagrożenie nakazaniem zapłaty mamy do czynienia z postanowieniem kończącym postępowanie w sprawie, to właściwym środkiem zaskarżenia jest apelacja. Warto przywołać uzasadnienie uchwały SN z dnia 18 lutego 1969 r., III CZP 134/68: „Jeżeli sąd opiekuńczy po przeprowadzeniu wszczętego z urzędu postępowania nieprocesowego o pozbawienie władzy rodzicielskiej dojdzie do przekonania, że brak jest merytorycznych przesłanek do pozbawienia rodzica tej władzy, powinien dać temu wyraz w sentencji postanowienia, a nie umarzać postępowania. Od takiego postanowienia, jako zawierającego orzeczenie co do istoty sprawy, przysługuje – niezależnie od jego formy – apelacja"[46]. T. Wiśniewski podkreśla, że w postępowaniu nieprocesowym poza ogólnym przepisem art. 518 k.p.c. dotyczącym dopuszczalności apelacji brak jakichkolwiek innych przepisów szczególnych, które by wyraźnie normowały samo postępowanie apelacyjne (podstawy jego wszczęcia, przebieg i sposób zakończenia) w sposób odmienny w porównaniu z procesem, a co za tym idzie, mają odpowiednie zastosowanie przepisy art. 367–391 k.p.c. (w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.)[47]. „Należy też zauważyć, że w postępowaniu nieprocesowym przedmiotem apelacyjnego zaskarżenia mogą być zasadniczo postanowienia orzekające co do istoty sprawy (art. 518 k.p.c.), a więc odpowiedniki wyroków. Niekiedy jednak ustawodawca w przepisie szczególnym dopuścił zażalenie na takie postanowienie"[48]. Skoro w art. 598[15] k.p.c. mamy do czynienia z normą *lex specialis*, to należy mieć na względzie, że wykładnia rozszerzająca wszelkich przepisów mających charakter *lex specialis* jest w ogóle niedopuszczalna[49].

Po trzecie, wykładnia językowa polega na tym, że przyjmuje się znaczenie językowe przepisu – czyli to, co powiedział ustawodawca, pokrywa się z tym, czego chciał[50]. Konsekwencją wykładni językowej jest zakaz wykładni rozszerzającej wyjątków[51].

[45] *Ibidem*.
[46] Por. uchwała SN z dnia 18 lutego 1969 r., III CZP 134/68, Legalis.
[47] T. Wiśniewski, [w:] T. Ereciński, J. Gudowski (red.), *System…*, s. 149.
[48] *Ibidem.*
[49] A. Rzetecka-Gil, *Glosa do wyroku NSA z dnia 6 kwietnia 2006 r., II OSK 23/06*, Wolters Kluwer, LEX/el. 2009.
[50] *Ibidem.*
[51] *Ibidem.*

W uzasadnieniu uchwały SN wskazano, że „Wykładnia językowa art. 598 (15) § 3 k.p.c. prowadzi do wniosku, że przewidziane w nim zażalenie przysługuje obojgu uczestnikom postępowania i może dotyczyć wszystkich kwestii rozstrzygniętych w zaskarżonym postanowieniu. Środek ten służy więc nie tylko kontroli prawidłowości zagrożenia nakazaniem zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej, lecz także braku orzeczenia o takim zagrożeniu oraz prawidłowości określenia sumy pieniężnej należnej za naruszenie obowiązków w przedmiocie kontaktów z dzieckiem”[52]. Wydaje się jednak, że SN, powołując się na wykładnię językową, dokonał nadinterpretacji zapisów ustawy. Wykładnia językowa przepisu art. 598[15] k.p.c. wraz z uzasadnieniem projektu ustawy jednoznacznie wskazują na wolę ustawodawcy, która jest inna, aniżeli wyinterpretowana przez SN w przywołanej uchwale. Tym samym, jako uprawniona jawi się teza, że mamy do czynienia z wykładnią prawotwórczą, która jest zakazana, gdyż sądy nie stanowią prawa[53]. W orzecznictwie SN podkreśla się, że „zastosowanie wykładni odbiegającej od bezpośredniego znaczenia językowego przepisu może być tylko wyjątkowo uzasadnione z tego względu, że adresaci norm prawnych mają prawo oczekiwać, iż ustawodawca wyraził w akcie normatywnym takie «powinne» ich zachowanie, jakie wynika z jego treści, a nie to co chciał uczynić, albo uczyniłby, gdyby znał nowe lub inne okoliczności. Odstępstwo od brzmienia przepisu z naruszeniem powszechnie akceptowanych reguł jest wykładnią prawotwórczą, a więc niedopuszczalną ze względu na zakaz tworzenia prawa przez sądy”[54].

Wreszcie po czwarte, sytuacja, w której możliwość zaskarżenia danego orzeczenia jest odmiennie ukształtowana, nie jest czymś niespotykanym na gruncie ustawy procesowej. Przykładowo można wskazać na zarzuty od nakazu zapłaty wydanym w postępowaniu nakazowym oraz sprzeciw od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym przysługujące pozwanemu[55]. W uzasadnieniu uchwały Składu 7 Sędziów SN, mającej moc zasady prawnej, z dnia 15 maja 2014 r., III CZP 88/13, podkreślono, że obok idei potrzeby ochrony prawnej (interesu prawnego w jej uzyskaniu), której szczególnym przejawem jest *gravamen*, jako istotne z punktu widzenia uzasadnienia obowiązywania tej przesłanki należy wskazać szczegółowe regulacje dotyczące środków zaskarżenia, które oparte są na założeniu istnienia takiej przesłanki albo których stosowanie zdeterminowane jest jej funkcjonowaniem, co z łatwością można wykazać na przykładzie za-

[52] Uchwała SN z dnia 22 maja 2013 r., III CZP 25/13, www.sn.pl.

[53] Wyrok SN z dnia 12 czerwca 2015 r., II CSK 518/14, Legalis.

[54] *Ibidem.*

[55] Art. 493 § 1 k.p.c. Szerzej na temat charakteru prawnego tego środka zob. zwłaszcza: I. Gil, *Charakter prawny nakazów zapłaty*, [w:] Ł. Błaszczak, *Wokół problematyki orzeczeń*, Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa Dom Organizatora, Toruń 2007, s. 31 i n.

skarżalności nakazu zapłaty[56]. Orzeczenie takie, będąc w każdym wypadku korzystne dla powoda, nie może być przez niego zaskarżone, może zaś być zaskarżone przez pozwanego[57]. W tym wypadku ustawodawca nie przewidział dopuszczalności wniesienia przez powoda jakiegokolwiek środka zaskarżenia, uznając, że jego wniesienie byłoby bezprzedmiotowe, skoro powód nigdy nie może być pokrzywdzony przez wydanie nakazu zapłaty[58]. „Okoliczność, że przeciwko nakazom zapłaty środek zaskarżenia może wnieść pozwany, a takiej możliwości nie ma powód (art. 491 § 1 k.p.c., art. 502 § 1 k.p.c.), nawet w sytuacji, w której nakaz zapłaty wydany został w postępowaniu dotkniętym nieważnością, nie stanowi argumentu na rzecz tezy przeciwnej, gdyż jest to regulacja szczególna uwzględniająca specyfikę dochodzonych roszczeń oraz wynikających z tego uproszczeń w zakresie uprawnień procesowych stron”[59]. Należy jednak zauważyć, że w piśmiennictwie podnoszona jest jako dopuszczalna kwestia legitymacji powoda do zaskarżenia nakazu zapłaty apelacją[60]. Niezależnie jednak od przyjętego zapatrywania, mamy do czynienia ze zróżnicowaniem środków zaskarżenia w odniesieniu do nakazów zapłaty. Mając powyższe na względzie, należałoby zróżnicować sytuację na gruncie art. 598^{15} k.p.c., w której sąd wydaje postanowienie kończące postępowanie w sprawie, od orzeczenia niekończącego postępowania w sprawie.

Przedstawiona powyżej analiza wskazuje, że środkiem zaskarżenia postanowienia o zagrożeniu nakazaniem zapłaty jest zażalenie, natomiast na postanowienie oddalające wniosek o zagrożenie nakazaniem zapłaty przysługuje apelacja.

3. Sąd właściwy do rozpoznania zażalenia na postanowienie wydane w trybie art. 598^{15} k.p.c.

Kolejnym problematycznym zagadnieniem związanym z zaskarżaniem postanowień wydanych w trybie art. 598^{15} k.p.c. jest kwestia sądu właściwego do rozpoznania zażalenia. A więc, czy właściwym jest sąd II instancji, czy też mamy do czynienia z zażaleniem poziomym rozpoznawanym przez inny skład sądu I instancji.

Jak już zostało to wcześniej zasygnalizowane, na mocy ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw roz-

[56] Uchwała Składu Siedmiu Sędziów SN – zasada prawna z dnia 15 maja 2014 r., III CZP 88/13, www.sn.pl.

[57] *Ibidem.*

[58] *Ibidem.*

[59] *Ibidem.*

[60] Ł. Goździaszek, [w:] J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do ustawy z 4.7.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, C.H. Beck, Warszawa 2019, art. 505, Nb 1.

szerzono katalog zażaleń rozpoznawanych jako „zażalenia poziome”[61], a więc zażalenia rozpoznawane przez inny skład sądu I instancji. Choć kwestia właściwości sądu II instancji do rozpoznania zażalenia na postanowienie wydane w trybie art. 598[15] k.p.c. nie powinna budzić wątpliwości, to jednak orzecznictwo sądów opiekuńczych w tej materii jest niejednolite i przeważa pogląd o właściwości innego składu sądu I instancji[62].

Zażalenie jest jednym z dwóch (obok apelacji) środków odwoławczych w ścisłym tego słowa znaczeniu, którego cechą charakterystyczną jest dewolutywność, tzn. przeniesienie sprawy do sądu wyższego rzędu[63]. Wyjątek wprowadza przepis art. 395 § 2 k.p.c., statuujący zasadę, że jeżeli zażalenie zarzuca nieważność postępowania lub jest oczywiście uzasadnione, może je we własnym zakresie, na posiedzeniu niejawnym, uchylić sąd, który wydał zaskarżone postanowienie, nie przesyłając akt sądowi II instancji. Jednakże zasadniczym wyjątkiem jest tzw. zażalenie poziome, określone w dwóch podstawowych przepisach, a więc w art. 394[1a] k.p.c. oraz art. 394[2] k.p.c. Zgodnie z pierwszą z przywołanych regulacji, w odniesieniu do niektórych postanowień sądu I instancji przysługuje zażalenie do innego składu sądu I instancji. Ponadto, w myśl przepisu art. 394[1a] § 3 k.p.c., jeżeli w sądzie I instancji nie można utworzyć składu do rozpoznania zażalenia, zażalenie rozpoznaje sąd II instancji. Z kolei drugi z przywołanych przepisów wskazuje na możliwość zaskarżenia niektórych postanowień sądu II instancji do innego równorzędnego składu sądu II instancji. „Tak więc zażalenie wiąże się w dużej mierze z zasadą instancyjności, kreowaną w art. 176 ust. 1 Konstytucji RP, który stanowi, że postępowanie sądowe jest co najmniej dwuinstancyjne”[64]. Każdy z powyższych przepisów, a więc art. 394 § 1 k.p.c. oraz art. 394[la] § 1 k.p.c., tworzy katalog zamknięty zaskarżalnych orzeczeń. Z żadnego z nich nie wynika wprost, który model postępowania zażaleniowego jest właściwy w przypadkach, gdy możliwość zaskarżenia orzeczenia została przewidziana w przepisach szczególnych, jak np. w art. 598[15] § 3 k.p.c. Należy jednak mieć na względzie, że zgodnie z zasadą wynikającą z art. 394 k.p.c. zażalenia na postanowienia sądu I instancji kończące postępowanie w sprawie, a ponadto na postanowienia sądu I instancji i zarządzenia przewodniczącego, których przedmiot został ściśle wskazany w tym przepisie, są rozpoznawane przez sąd II instancji. Odstępstwa od tej zasady zawiera przepis art. 394[1a] k.p.c., który wskazuje na właściwość sądu I instancji

[61] Art. 394[1a] k.p.c.

[62] Por.: postanowienie SO w Poznaniu z dnia 19 grudnia 2019 r., XV Cz 2215/19, niepubl. Zob. też: P. Wójcik, *Jak wnosić zażalenia w sprawach wykonywania kontaktów z dzieckiem,* „Rzeczpospolita” z 10.02.2020 r., https://www.rp.pl/Opinie/302109993-Pawel-Wojcik-Jak-wnosic-zazalenia-w-sprawach-wykonywania-kontaktow-z-dzieckiem.html [dostęp: 21.09.2020].

[63] K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Sporządzanie środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym. Komentarz praktyczny z orzecznictwem. Wzory pism procesowych*, wyd. 5, C.H. Beck, Warszawa 2019, s. 30.

[64] *Ibidem*.

do rozpoznania zażaleń na postanowienia tego sądu przez inny skład tego sądu we wskazanych szczegółowo sprawach.

W orzecznictwie spotkać można poglądy, że regulacje zawarte w art. 394 § 1 k.p.c. i 394[1a] k.p.c. są równorzędne, wobec czego nie można z nich wyprowadzić wniosku, że wolą ustawodawcy było przyznanie prymatu zażaleniom poziomym bądź zażaleniom wnoszonym do sądu II instancji[65]. Pogląd ten, uzasadniający rzekomą właściwość innego składu sądu I instancji do rozpoznawania zażaleń na postanowienia sądu opiekuńczego wydane w trybie art. 598[15] k.p.c., jest jednak błędny. W doktrynie bowiem bezsporny jest pogląd, że cechą charakterystyczną zażalenia jest jego dewolutywność, zaś „zażalenia poziome" stanowią wyłącznie wyjątek od zasady[66]. Jak pisze T. Zembrzuski: „Podział na środki odwoławcze, do których zalicza się zażalenie, oraz na inne środki zaskarżenia ma charakter dychotomiczny. Za kryterium podziału należy uznać dewolutywność. Przez dewolutywne środki zaskarżenia rozumie się te środki, których wniesienie powoduje wszczęcie postępowania odwoławczego oraz rozstrzyganie o zasadności środka przed sądem wyższego szczebla (wyższej instancji). Z kolei środkami niedewolutywnymi są środki, których wniesienie powoduje wszczęcie i przeprowadzenie kontroli przed tym samym sądem, tj. sądem, który wydał zaskarżone orzeczenie. Pojęcie dewolutywności, charakteryzujące zażalenie jako środek odwoławczy, uznawane jest za element należący do istoty tego środka prawnego"[67]. Instytucja zażalenia, obok apelacji, stanowi istotny element kształtujący system dwuinstancyjności postępowania, zakładający konieczność występowania co najmniej dwóch nierównorzędnych szczebli w hierarchii organów wymiaru sprawiedliwości zapewniających dwuinstancyjność postępowania[68]. Dopuszczalność wniesienia zażalenia do sądu wyższego rzędu w celu dokonania oceny prawidłowości rozstrzygnięcia koresponduje z potocznym przekonaniem, że ponowne badanie sprawy przez organ bardziej doświadczony daje większe gwarancje prawidłowych wyników, zapewnia pełniejszą realizację prawa do sądu – prawa do właściwego rozstrzygnięcia[69]. Za niedopuszczalny należy więc uznać pogląd, że regulacje zawarte w art. 394 § 1 k.p.c. i 394[1a] k.p.c. są równorzędne.

Uzasadniając konieczność rozpoznawania zażalenia na postanowienie wydane w trybie art. 598[16] k.p.c., wyrażony został pogląd, że „Poddając analizie rodzaj orzeczeń zaskarżalnych zażaleniem wnoszonym do sądu drugiej instancji (art. 394 § 1 k.p.c.), można przypuszczać, że intencją ustawodawcy było, by sąd drugiej instancji nie zajmo-

[65] Postanowienie SO w Poznaniu z dnia 19 grudnia 2019 r., XV Cz 2215/19, niepubl.

[66] Zamiast wielu: K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Sporządzanie…*, s. 30.

[67] T. Zembrzuski, [w:] T. Ereciński, J. Gudowski (red.), *System…*, s. 390.

[68] *Ibidem*, s. 393 i n.

[69] P. Pogonowski, *Dopuszczalność zażalenia w postępowaniu upadłościowym*, „Przegląd Prawa Handlowego" 2005, nr 12, s. 57 i n.

wał się kwestiami drobnymi, o nikłej wadze procesowej i stopniu komplikacji, lecz rozpoznawał zażalenia na orzeczenia, które decydują o bycie lub toku sprawy oraz kończą postępowanie”[70]. Również z tą tezą nie sposób się zgodzić. Uzasadniając projekt ustawy k.p.c. 2019, projektodawcy wskazali, że „Nowelizacja zakłada, że ponowna ocena kwestii incydentalnej nie powinna co do zasady łączyć się z przeniesieniem sprawy do sądu wyższej instancji. Wprowadzona zostaje zasada rozpoznawania spraw incydentalnych przez sąd tej samej instancji – z wyjątkiem dla orzeczeń w taki czy inny sposób kończących postępowanie lub przerywających bieg postępowania w danym sądzie. Pozwoli to wyraźnie rozgraniczyć kompetencje sądu pierwszej i drugiej instancji, temu drugiemu pozostawiając merytoryczną kontrolę wyniku postępowania sądowego i odciążając go od rozstrzygania kwestii drobnych. Jednocześnie rozszerzenie «zażalenia poziomego» obniża koszty postępowania (przekazywanie akt sądowych) oraz redukuje trudności organizacyjne. […] Proponuje się więc przyjąć jako zasadę «zażalenie poziome», z wyłączeniem wyczerpująco wyliczonych kategorii spraw”[71]. Zamknięty katalog spraw wymienionych w art. 394^{1a} k.p.c. nie obejmuje spraw o których mowa w art. 598^{15} § 3 k.p.c., czyli postanowień w przedmiocie zagrożenia nakazaniem zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej za niewykonywanie obowiązku wynikającego z orzeczenia w przedmiocie kontaktów z dzieckiem. Ponadto w uzasadnieniu projektu ustawy wprost wskazano, że zażalenia poziome nie obejmują w żadnym wypadku rozstrzygnięć „w taki czy inny sposób kończących postępowanie lub przerywających bieg postępowania w danym sądzie”[72]. Ponadto wskazać należy na doniosłość prawomocnego postanowienia o zagrożeniu nakazaniem zapłaty, a co za tym idzie, bezsporne wydaje się, że rozpoznanie zażalenia na to orzeczenie decyduje o bycie lub dalszym toku sprawy i nie jest kwestią drobną, o nikłej wadze procesowej i stopniu komplikacji. Jest to orzeczenie, które w istocie kończy pewien wstępny etap postępowania i dotyczy istoty sprawy.

Również odwoływanie się do przepisu art. 767^{4} § 1^{1} k.p.c. wydaje się bezprzedmiotowe, a pojawiający się pogląd, że „skoro w postępowaniu egzekucyjnym zażalenie rozpoznaje sąd, który wydał zaskarżone postanowienie, w składzie trzech sędziów, to zasadnym jest, by w postępowaniu zbliżonym do postępowania egzekucyjnego zażalenie również rozpoznawał ten sam sąd, który wydał zaskarżone postanowienie”, należy zdecydowanie odrzucić[73]. Wynika to z faktu, że z dniem wejścia w życie ustawy z dnia 26 maja 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, postępowanie dotyczące wykonywania kontaktów z dzieckiem utraciło charakter egzeku-

[70] Postanowienie SO w Poznaniu z dnia 19 grudnia 2019 r., XV Cz 2215/19, niepubl.

[71] Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 3137, Sejm VIII kadencji, s. 86.

[72] *Ibidem*.

[73] Postanowienie SO w Poznaniu z dnia 19 grudnia 2019 r., XV Cz 2215/19, niepubl.

cyjny i stało się jednym z postępowań opiekuńczych[74]. Jak już wspomniano, jest ono *sui generis* postępowaniem rozpoznawczym, ograniczonym jednak tylko do fazy wykonawczej[75].

Podsumowując powyżej opisane zagadnienie, jednoznacznie wskazać należy, że zażalenie na postanowienie sądu opiekuńczego wydane w trybie art. 598^{15} k.p.c. przysługuje do sądu II instancji. Po pierwsze, wskazuje na to brzmienie przepisu art. 361 k.p.c. w zw. z art. 367 § 1 k.p.c., stosownie do których od wyroku sądu I instancji przysługuje apelacja do sądu II instancji, zaś do postanowień stosuje się odpowiednio przepisy o wyrokach, jeżeli ustawa procesowa nie stanowi inaczej. Po drugie, zamknięty katalog spraw wymienionych w art. 394^{1a} k.p.c. nie obejmuje spraw, o których mowa w art. 598^{15} § 3 k.p.c., a więc postanowień w przedmiocie zagrożenia nakazaniem zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej za niewykonywanie obowiązku wynikającego z orzeczenia w przedmiocie kontaktów z dzieckiem. Po trzecie, z uzasadnienia projektu nowelizacji k.p.c. 2019 jednoznacznie wynika, jaka była intencja ustawodawcy w odniesieniu do rozpoznawania zażaleń przez inny skład sądu I instancji. Zgodnie z poglądem wyrażonym w przywołanym uzasadnieniu projektu ustawy, zażalenia poziome nie obejmują w żadnym wypadku rozstrzygnięć „w taki czy inny sposób kończących postępowanie". Po czwarte, niedopuszczalne jest powoływanie się na analogię do postępowania egzekucyjnego, gdyż postępowanie uregulowane w przepisach art. 598^{15} i n. k.p.c. utraciło charakter egzekucyjny i stało się jednym z postępowań opiekuńczych, będącym *sui generis* postępowaniem rozpoznawczym, ograniczonym jednak tylko do fazy wykonawczej.

Podsumowanie

Przedstawiona powyżej analiza wskazuje na dwie istotne kwestie odnoszące się do postępowania uregulowanego w przepisie art. 598^{15} k.p.c. *Primo*: środkiem zaskarżenia postanowienia o zagrożeniu nakazaniem zapłaty jest zażalenie, natomiast na postanowienie oddalające wniosek o zagrożenie nakazaniem zapłaty przysługuje apelacja. *Secundo*: właściwym do rozpoznania zażalenia na postanowienia sądu opiekuńczego wydane w trybie art. 598^{15} § 3 k.p.c. jest sąd II instancji, działający na podstawie art. 394 k.p.c. w zw. z art. 518 k.p.c.

[74] Uchwała SN z dnia 28 sierpnia 2008 r., III CZP 75/08, OSNC 2009, nr 1, poz. 12.
[75] *Ibidem.*

Bibliografia

Akty prawne

Konwencja z dnia 4 listopada 1950 r. o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284).

Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1359).

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1575).

Ustawa z dnia 26 maja 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2011 r. Nr 144, poz. 854).

Ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r. poz. 1469).

Orzecznictwo

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 1969 r., III CZP 134/68, Legalis.

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 20 marca 1992 r., III CZP 16/92, LEX nr 27630.

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28 sierpnia 2008 r., III CZP 75/08, OSNC 2009, nr 1, poz. 12.

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 22 maja 2013 r., III CZP 25/13, www.sn.pl.

Uchwała Składu Siedmiu Sędziów SN – zasada prawna z dnia 15 maja 2014 r., III CZP 88/13, www.sn.pl.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 2015 r., II CSK 518/14, Legalis.

Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 28 czerwca 2016 r., 28623/12, Legalis.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 7 lipca 2020 r., I ACa 366/19, Legalis.

Postanowienie Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 19 grudnia 2019 r., XV Cz 2215/19, niepubl.

Postanowienie Sądu Okręgowego w Toruniu z dnia 10 sierpnia 2012 r., VIII Cz 392/12, LEX nr 1714407.

Literatura

Dunajska B., *Rozważania o wykonywaniu postanowienia o ustaleniu kontaktów z dzieckiem w świetle uchwały Sądu Najwyższego z dnia 28 sierpnia 2008 r., III CZP 75/08*, „Rodzina i Prawo" 2011, nr 19.

Ereciński T. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. t. 4. Postępowanie rozpoznawcze. Postępowanie zabezpieczające*, Warszawa 2016.

Ereciński T., Gudowski J. (red.), *System prawa procesowego cywilnego. Środki zaskarżenia. t. III*, Warszawa 2013.

Flaga-Gieruszyńska K., Zieliński A., *Sporządzanie środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym. Komentarz praktyczny z orzecznictwem. Wzory pism procesowych*, Warszawa 2019.

Gil I., *Charakter prawny nakazów zapłaty,* [w:] Ł. Błaszczak (red.), *Wokół problematyki orzeczeń,* Toruń 2007.

Gołaczyński J. (red.), Szostek D. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do ustawy z 4.7.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw,* Warszawa 2019.

Góra-Błaszczykowska A. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I B. Komentarz do art. 425–729*, Warszawa 2020.

Jodłowski J., Resich Z., Lapierre J., Misiuk-Jodłowska T., Weitz K., *Postępowanie cywilne,* Warszawa 2014.

Kallaus A., *Glosa do uchwały SN z dnia 28 sierpnia 2008 r.*, „Rodzina i Prawo" 2009, nr 12.

Manowska M. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2013.

Marciniak A., Piasecki K. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie nieprocesowe, w razie zaginięcia lub zniszczenia akt, zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do artykułów 506–1088. Tom III,* Warszawa 2012.

Marciniak A. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom III. Komentarz do art. 425–729,* Warszawa 2019.

Marszałkowska-Krześ E. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, wyd. 7,* Warszawa 2012.

Piasecki K. (red.), Marciniak A. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie nieprocesowe, w razie zaginięcia lub zniszczenia akt, zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do artykułów 506–1088. Tom III,* Warszawa 2012.

Pogonowski P., *Dopuszczalność zażalenia w postępowaniu upadłościowym*, „Przegląd Prawa Handlowego" 2005, nr 12.

Rzetecka-Gil A., Glosa do wyroku NSA z dnia 6 kwietnia 2006 r., II OSK 23/06, LEX/el. 2009.

Szanciło T. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I-II. Komentarz do art. 1-1217*, Warszawa 2019.

Wójcik P., *Jak wnosić zażalenia w sprawach wykonywania kontaktów z dzieckiem,* „Rzeczpospolita" z 10.02.2020 r., https://www.rp.pl/Opinie/302109993-Pawel-Wojcik-Jak-wnosic-zazalenia-w-sprawach-wykonywania-kontaktow-z-dzieckiem.html [dostęp: 21.09.2020].

Zegadło R., *Glosa do uchwały SN z dnia 28 sierpnia 2008 r.*, „Rodzina i Prawo" 2009, nr 11.

Zieliński A. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2012.